

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Красимира Христова Кръстанова, доцент в ПУ „Паисий Хилендарски“
За дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор' в
Научна област 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Специалност Социална антропология

Автор: Мария Радославова Славчева

Тема: „Невиждащото тяло: граници и визуални дискурси“

Научен ръководител: доц. д-р Меглена Златкова, катедра Етнология, ФИФ, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Общо представяне на работата на докторанта в процедурата

Мария Радославова Славчева е зачислена като докторант в Катедра Етнология с тема, засягаща изключително неразработена до този момент проблематика, отнасяща се до сензорната етнография и фокусирана върху „невиждащото тяло“. Тази тема беше избрана заради активното участие на Мария в изследователски и приложни проекти. По време на следването си в бакалавърската програма, както и по време на докторантурата си тя участва активно не само във всички студентски дейности, но и се включва активистки в подкрепа на социални каузи и проекти, свързани с достъпа до култура. Нейните интереси са изключително широки, а качествата си развива, благодарение на отговорното отношение и ясни позиции по важните обществени и хуманитарни въпроси. Това ѝ дава възможност да изгражда сериозни компетенции в различни области, които подпомагат интердисциплинарната ѝ ориентация.

Всички документи по процедурата са изрядни.

Актуалност на темата

Спазването на правата на гражданите и особено на хората в неравностойно положение от няколко десетилетия е превърнато в политика и тест за гражданско поведение, но знанието за отделни групи с възможни проблеми все още не е на равнище, което позволява тези политики да се превърнат в наше ежедневие. Живеенето в града не винаги е лесна задача, особено за незрящите, пред които съществуват препятствия и граници, затрудняващи тяхното движение не само във физическото, но и в социалното пространство. Общуването между хората с увреждания и хората „в норма“ понякога се затрудняват заради невъзможната среща между тях – опознаване на особеностите, на нуждите, за да могат да се изградят по-добри правила за „среща между тях“ и да се отговори на предизвикателството всеки път нещата да се случват по нов и различен начин. Актуалността на темата се налага заради обществената необходимост от

придобиване на знание, изграждане на чувствителност към хората с увреждания, вкл. и незрящите, от анализ на техните нужди и на възможните трудности, които те срещат във всекидневието си. От друга страна, темата не е достатъчно разработена нито в български, нито в международен план, което изисква и адекватна актуална методология.

Методика и методология на изследването

Още в началото Мария Славчева представя своята методология, основана на дискурса на лудостта, изграден от аналитичния поглед на Мишел Фуко, като акцентира върху изграждането и функционирането на дискурсивното поле, създаването и прилагането на телесни схеми и образи, изграждането на отношения към/с телесността и нейните видими и невидими, виждащи и невиждащи изражения. Въвеждат се важни категории и понятия, като „дискурсивно поле“ и „дискурсивни ансамбли“, „телесна схема“ и „телесен образ“, „видимо и невидимо тяло“, „невиждащо тяло“ – всички фокусирани върху научното разглеждане на тематиката за тялото и зрително затруднените. Прочитът, адаптирането и доизграждането на методологията на Фуко спрямо теоретичните, дескриптивните и аналитичните нужди на дисертацията дава добър методологичен инструментариум при разработване на проблематиката и може да се причисли към приносите на докторантката.

Познаване на проблематиката

Докторантката представя основните параметри на изследването си в Увода – цели, предмет, основен въпрос, обект, тезата, както и методология, където изяснява идеите и основанията в работата. Тук тя описва своето теренно антроположко проучване, в което използва като взаимодопълващи се емически и етически подходи. В някои части от изложението включва и автоетнография, която допълва анализа на процесите по превръщане на незрящото тяло в невиждащо. Според мен, е необходимо да се поясни по-добре актуалността на проблематиката, да се открият по-ясно теоретичните и теоретико-приложни постижения в изследователската област, които са вдъхновили докторантката и са я насочили към проблематиката и методологията на научната разработка.

По-нататък тя прилага посочената методология, прилагайки визуален дискурс анализ на две образувания в дискурсивното поле на невиждащото тяло – архитектурното и педагогическото, като ясно са описани намеренията и пътя за изграждане на текста. Смятам, че проблематизацията следва да се задълбочи, да се представят основанията за избора на посочените дискурси, както и да се развият проблемите и обосноват научните въпроси, на които се търси отговор. Представени и анализирани са разкази, публикувани на страниците на списание „Съдба“/ „Зари“, както и други статии, третиращи темата за

„слепите“ в списание Зари. Конкретното разглеждане и анализ на текстове е много интересно и насочва към културното осмисляне на характеристиките на сетивния свят, отношението към незрящите, както и използването на редица определения като метафора за човешки преживявания, изграждане на понятия и ценности. Когато обсъжда статиите в списание Зари през 1944-1986, докторантката говори за формиране на „концепция за страната на слепите“, както и за отношение/обгрижване към тях във връзка с нови социални идеи. Тя прави и периодизация на това отношение, което може да се проследи чрез съдържанието на статиите в списанието. Чрез визуални сравнения Мария Славчева търси връзката между разбиранията за това какво са незрящите хора и нормите и инфраструктурните подобрения и рехабилитационни грижи, които са необходими за тяхното съществуване.

Макар анализът да е задълбочен, той остава встрани от съвременната практика и не намира по-категорична връзка с политиките към незрящите, отразени в емпирични материали или административни документи. Нужно е по-категорично описаните и коментирани ситуации и текстове да се свържат с обективни факти, такива каквито са документи, закони, практики, защото иначе текстът оставя по-скоро в сферата на емпатията. Връзката с практиката би дала възможност да се излезе от литературните примери и да се открие една действителна картина, включваща нуждите от конкретни политики към незрящите, така както това е направено по-нататък.

На основата на лично теренно изследване е разработен проблемът за превръщането на незрящото тяло в невиждащо тяло и са показвани механизмите и техните визуални изражения в този процес. Описани и анализирани са възможностите за мястото, ориентацията и придвижването на невиждащото тяло в градското пространство, като е обърнато внимание на институционалното изграждане на места (рехабилитационен център, училище, жилища за настаняване на незрящи и пр.) и техните функции. За целта са използвани теренни материали от интервюта, визуална документация, картографиране, а средата се изследва детайлно с оглед на особеностите, предимствата и недостатъците, които тя предлага на незрящите. Интересен е и погледът към обучението и овладяването на средата, за да могат тези хора с увреждания да се справят самостоятелно. Много детайлно са описани различните техники за изграждане на усещането за пространството, за справянето в нова обстановка, за научаването на различни социални кодове и умения и т.н., което им позволява да се справят с всекидневните си задачи и да водят самостоятелен и независим живот. Всичко това е представено в големи подробности, като са взети предвид мненията и на обучаваните, и

на обучаващите. Подобаващо място е отделено на технологиите и средствата (карти, макети, аудиокарти, брайлово писмо и т.н.), които могат да се използват при преодоляването на състоянието на слепота.

Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Като цяло темата е изключително актуална, свързана с образите на и политиките към хората с увреждания и по-специално – незрящите. Извършена е огромна работа, събран е сериозен материал, който позволява обектът на изследване да бъде показан в дълбочина, а дискурсният подход е много подходящ за това. В теоретичен план е постигнато много, тъй като докторантката изгражда собствен изследователски модел, използвайки научните достижения на Мишел Фуко, но адаптирайки ги към собствената проблематика. Коментарите и анализите са изключително интересни. Бих искала да подчертая, че у нас, а и не само у нас, такова изследване не е правено и работата определено е иновативна.

Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Научните публикации по темата на дисертацията са четири – три са лично авторство, а едната – в съавторство. Те са тясно свързани с темата и отразяват трайния интерес на авторката към научната проблематика. Както в дисертационния труд, така и в публикуваните статии се налага качеството на емпиричния материал, представящ с детайли погледа на антрополога към незрящите, но и тяхното място в града като физическо и социално пространство. Те разкриват и постепенното задълбочаване на проблематиката и рафиниране на изградената методология.

Автореферат

Приложеният автореферат представя коректно съдържанието на дисертационния труд. Публикациите на автора по темата на дисертационния труд са достатъчни като брой. Справката за приносите е обективна.

Препоръки за бъдещо използване на дисертационния труд

Дисертационният труд несъмнено е новаторски и е насочен към научно изследване и представяне на важен обществен проблем, отнасящ се към хората с увреждания. Теоретичната и методологическа рамка отговаря на поставените цели и разкрива света на незрящите с неговите особености, трудности и предизвикателства. Носещ заряда на емпатията, но и на аналитичното представяне на проблемите на незрящите, публикуването на текста в книга би позволило на широк кръг от хора да ги разберат и да се изгради обществена чувствителност и разбиране към тях. Задълбочаване на изследването с оглед на анализа на техните нужди и съвременните практики за

тяхното истинско приобщаване и осигуряването на право на достъп до култура, до пазара на труда и спазване на личното достойнство, би дало възможност и работата да стане основа за осветляване на проблемите и преценяване на необходимостта от въвеждане на нови политики. Още повече, че Мария Славчева е пряко ангажирана с проектно разработване на практики за достъп до култура и културно наследство на незрящите в градска среда. Нейните научни интереси и интересите на незрящите се пресичат в практиката и в този смисъл предстои осъществяването на различни възможности. Изборът ще бъде неин.

Заклучение

Обсъжданият дисертационен труд „Невиждащото тяло: граници и визуални дискурси“ притежава научни качества и представлява оригинален и новаторски принос в науката. Със своята работа авторката показва, че има задълбочени теоретични познания и професионален опит по научната специалност Социална антропология и показва отлични качества за самостоятелно провеждане на научно изследване и преподаване. Това са основанията ми да предложа на уважаемото Научно жури да присъди на Мария Радославова Славчева образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, специалност Социална антропология. Самата аз убедено гласувам с „да“.

17.01.2019 г.

гр. Пловдив

доц. д-р Красимира Кръстанова